

This project has received funding from the European Union's Horizon Europe research and innovation programme under grant agreement No101061104

CENTRUM EUROPEJSKICH
STUDIÓW REGIONALNYCH I LOKALNYCH
UNIWERSYTET WARSZAWSKI

UNIVERSITY
OF WARSAW

ESSPIN

Wpływ rosyjskiej inwazji na Ukrainę na sektor nauki i szkolnictwa wyższego w krajach graniczących z Rosją, Białorusią i Ukrainą. Wyniki badania ankietowego.

Piąte posiedzenie plenarne KN PAN kadencji 2023–2026
Białystok, 09.05.25

Agnieszka Olechnicka

Adam Płoszaj

EUROREG; Uniwersytet Warszawski

Cele badania

- Analiza skali i charakteru wpływu rosyjskiej inwazji na Ukrainę w 2022 r. na funkcjonowanie instytucji szkolnictwa wyższego i nauki w krajach europejskich graniczących z Ukrainą, Białorusią i Rosją: Estonii, Finlandii, na Węgrzech, Łotwie, Litwie, w Mołdawii, Polsce, Rumunii i na Słowacji.
- Zrozumienie, w jaki sposób inwazja wpłynęła na te instytucje oraz czy przyczyniła się do pogłębienia istniejących/powstania nowych nierówności w sektorze nauki. Wiele instytucji w tym regionie już wcześniej borykało się z niekorzystnymi warunkami w porównaniu z bardziej zamożnymi krajami europejskimi (Benneworth, 2018).
- Szerzej: analiza skutków zewnętrznego wstrząsu dla funkcjonowania tego typu instytucji.

Większość prac koncentruje się na sytuacji sektora nauki w Ukrainie, analizując:

- ogólną sytuację w nauce (Ganguli i Waldinger, 2023),
- relokację uniwersytetów z terenów okupowanych (Lopatina i in., 2023; Zakharova i Prodanova, 2023),
- sytuację ukraińskich naukowców, zarówno pozostających w kraju, jak i emigrantów (de Rassenfosse i in., 2023; Fialka, 2022; Suchikova i in., 2023).

Nieliczne badania dotyczące wpływu rosyjskiej inwazji na Ukrainę na naukę i szkolnictwo wyższe poza Ukrainą odnoszą się do:

- wsparcia dla naukowców z Ukrainy (Gharaibeh i in., 2023),
- wpływu sankcji gospodarczych nałożonych w czasie wojny na przepływy wiedzy między UE a Rosją (Makkonen i Mitze, 2023),
- reakcji studentów spoza Ukrainy na konflikt (Kapsa i in., 2022),
- działań podejmowanych przez uniwersytety w odpowiedzi na pełnoskalową inwazję Rosji na Ukrainę (Kushnir, 2023; Kushnir, 2023).

Pytania badawcze

1. Jaki jest wpływ rosyjskiej inwazji na Ukrainę na funkcjonowanie instytucji badawczych i szkolnictwa wyższego w krajach graniczących z Ukrainą, Białorusią lub Rosją?
2. Czy negatywne skutki rosyjskiej inwazji na Ukrainę miały większy wpływ na instytucje znajdujące się w relatywnie gorszej sytuacji finansowej?

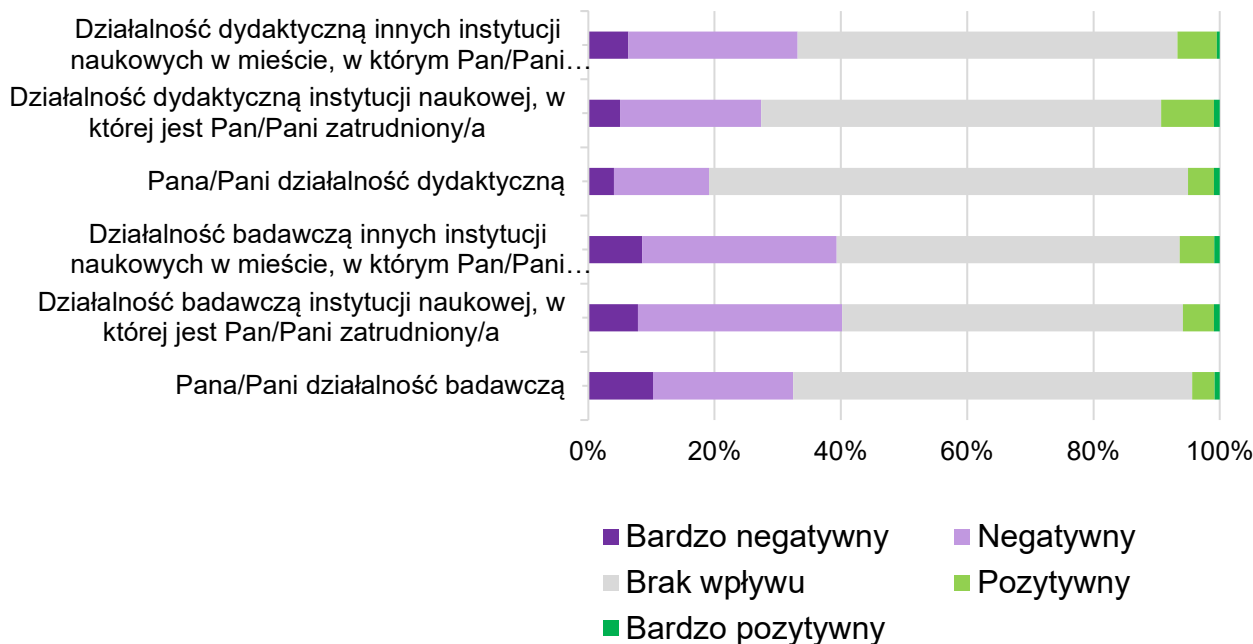
Dane i metoda

- **Badanie ankietowe** wśród naukowców zatrudnionych w instytucjach szkolnictwa wyższego i badawczych w Estonii, Finlandii, Litwie, Łotwie, Mołdawii, Polsce, Rumunii, na Słowacji i na Węgrzech. Pytania ankietowe opracowano na podstawie 11 indywidualnych wywiadów z naukowcami z wymienionych krajów.
- Respondenci zrekrutowani **z losowej próby autorów korespondencyjnych publikacji indeksowanych w bazie Web of Science**. Badanie przeprowadzono online (luty–marzec 2024 r.). Ankieta dostępna w języku angielskim oraz ośmiu innych językach używanych w dziewięciu krajach objętych badaniem (estoński, fiński, litewski, łotewski, mołdawski, polski, rumuński, słowacki, węgierski).
- Zebrano **3 743 w pełni wypełnione ankiety** (zwrot: 10%), zapewniając odpowiednią reprezentację wszystkich badanych krajów (Estonia – 334, Finlandia – 407, Węgry – 413, Łotwa – 486, Litwa – 527, Mołdawia – 123, Polska – 548, Rumunia – 465, Słowacja – 440).
- **Analiza opisową** w ujęciu porównawczym i kontekstowym (w kontekstach: indywidualnym, instytucjonalnym, lokalnym) . Dane ankietowe poddano analizie za pomocą **modelu regresji logistycznej** w celu zbadania związku między wpływem rosyjskiej inwazji na Ukrainę na funkcjonowanie naukowców i instytucji naukowych a istniejącymi nierównościami między instytucjami i naukowcami.

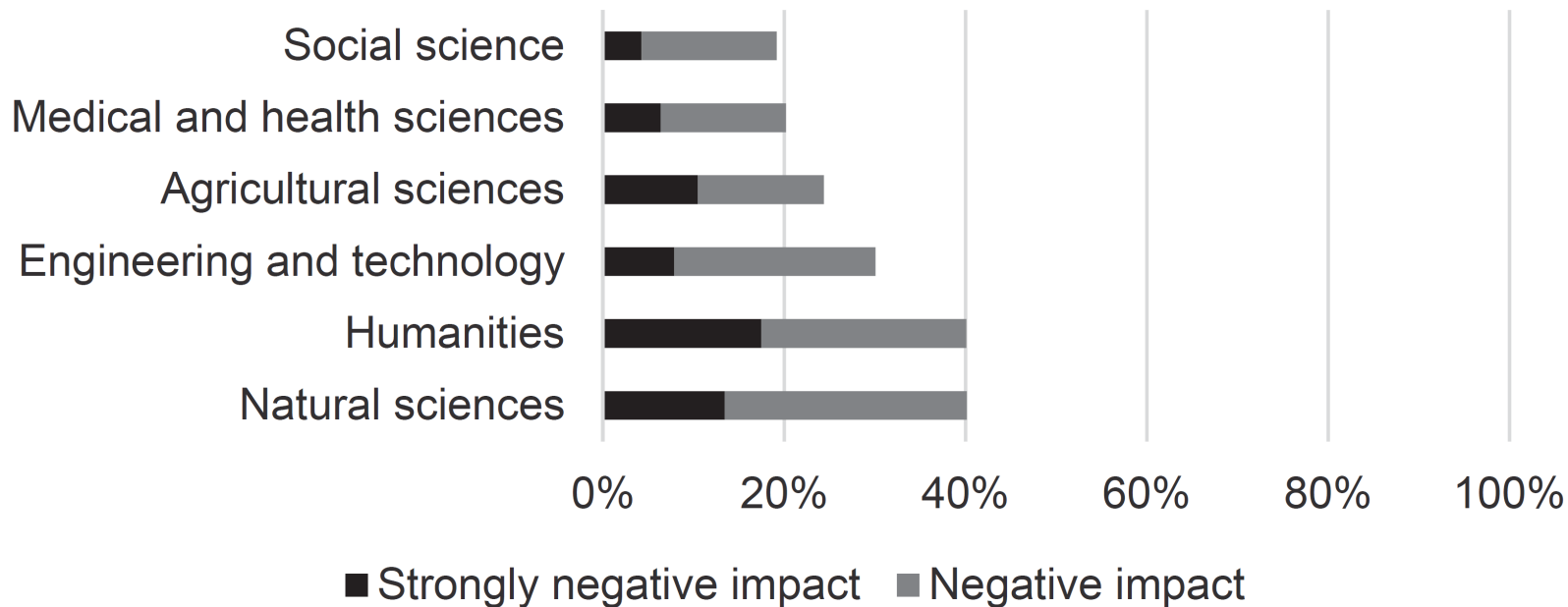
Wpływ rosyjskiej inwazji na Ukrainę na działalność badawczą i dydaktyczną w trzech kontekstach (indywidualnym, instytucjonalnym i lokalnym)

- Dominują opinie o braku wpływu na działalność badawczą i dydaktyczną z perspektywy indywidualnej, instytucjonalnej oraz lokalnej.
- Odpowiedź „brak wpływu” jest częstsza w ocenach wpływu wojny na działalność dydaktyczną niż badawczą.
- Wraz z rozszerzaniem kontekstu przestrzennego udział odpowiedzi neutralnych maleje na rzecz ocen negatywnych i pozytywnych.
- Ocenę negatywną występują istotnie częściej (na poziomie około 20–40%) niż ocenę pozytywną (które nie przekraczają 10% w żadnym wymiarze oceny).

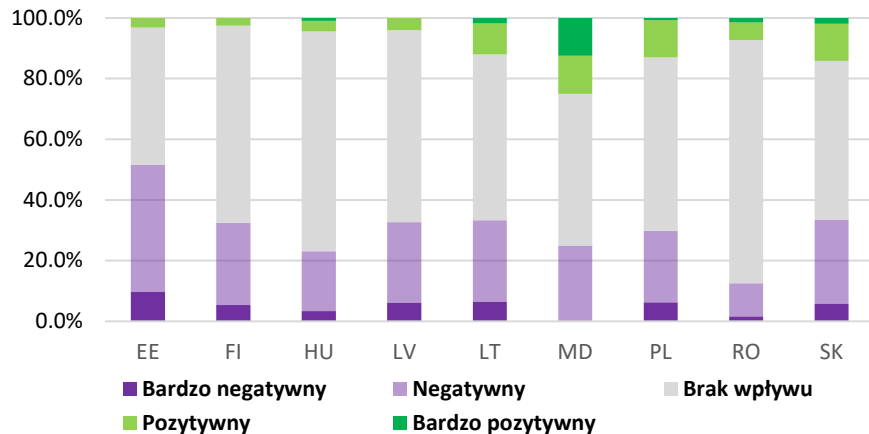
Jak ocenia Pan/i wpływ rosyjskiej inwazji na swoją działalność naukowo-badawczą

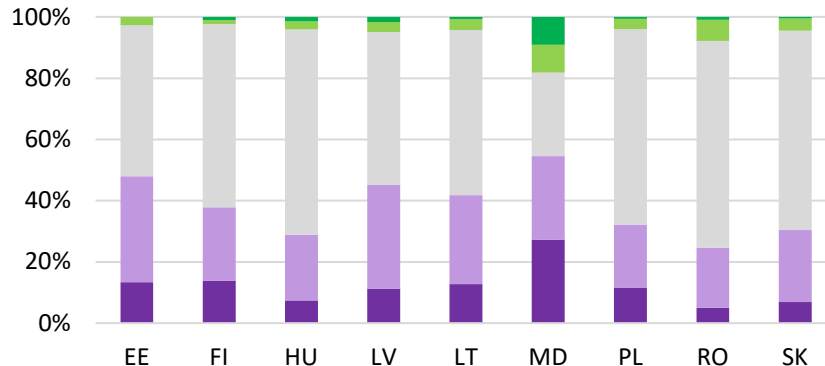

Różnice międzykrajowe w ocenie wpływu rosyjskiej inwazji na Ukrainę

Działalność dydaktyczna

Działalność badawcza

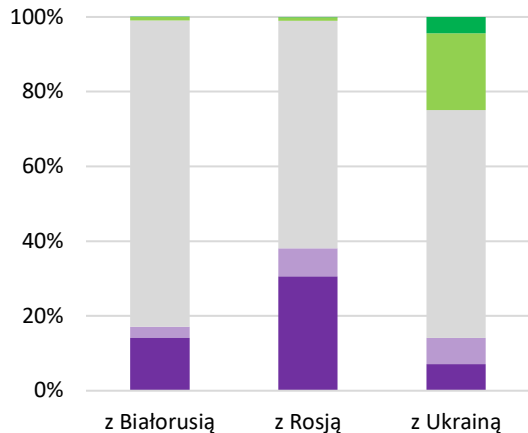
- Rumunia, Węgry, Polska i Słowacja najczęściej wskazywały odpowiedź „brak wpływu” w odniesieniu do działalności badawczej, Węgry, Rumunia i Finlandia – w odniesieniu do działalności dydaktycznej.
- Najwyższy odsetek **ocen negatywnych** wśród respondentów z krajów bałtyckich, które ze względu na uwarunkowania historyczne utrzymują silne więzi z państwami bezpośrednio zaangażowanymi w wojnę. W Finlandii i Polsce odsetek odpowiedzi negatywnych sięgał 1/3 wszystkich odpowiedzi, relatywnie mniejszy udział wśród naukowców z Węgier i Rumunii.
- Odsetek **ocen pozytywnych** był istotnie niższy i wahał się od 2,2% w Finlandii do 7,8% w Rumunii w odniesieniu do działalności badawczej oraz od 2,5% w Finlandii do 14,2% w Słowacji w odniesieniu do działalności dydaktycznej.

Ocena zmian intensywności współpracy naukowej i zmian liczby studentów po 24.02.22

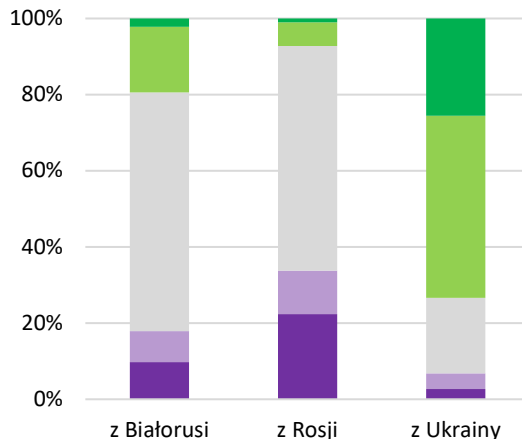

Intensywność współpracy naukowej

■ Znaczący spadek ■ Spadek
■ Brak zmiany ■ Wzrost
■ Znaczący wzrost

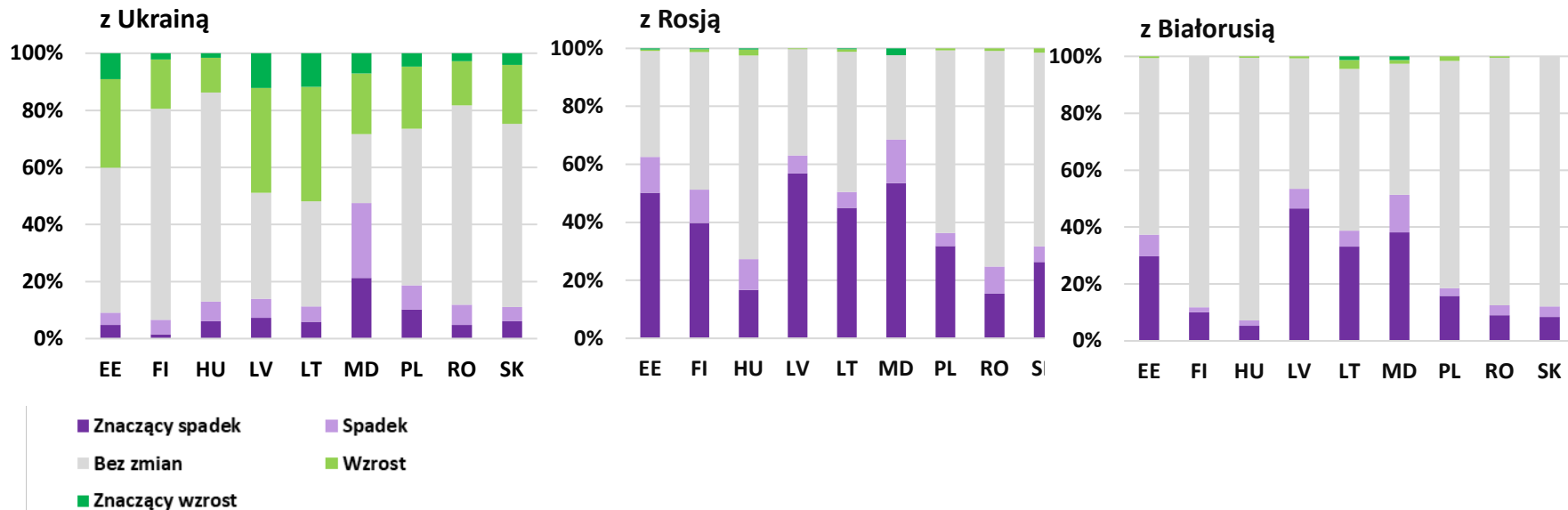
Liczba studentów

- Wzrost liczby studentów z Ukrainy oraz spadek liczby studentów z Rosji i Białorusi.
- Zmiany w intensywności interakcji akademickich są zbliżone, ale mniej intensywne.

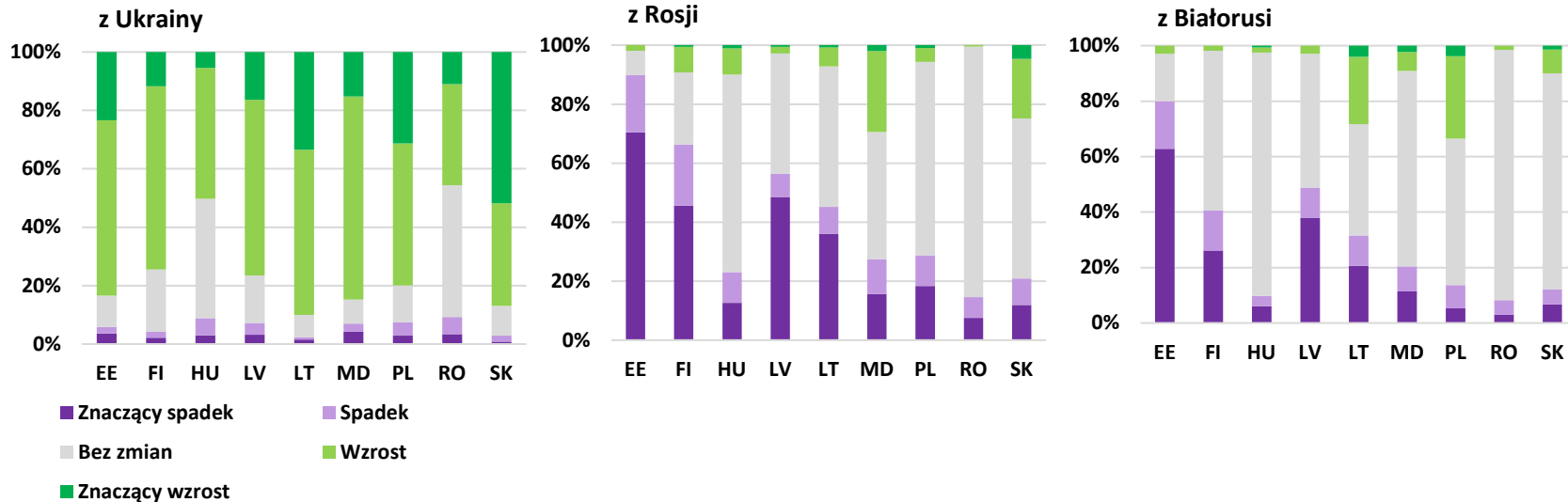

Międzynarodowe zróżnicowanie oceny zmian intensywności współpracy naukowo-badawczej po 24.02.22.

Międzynarodowe zróżnicowanie oceny zmian liczby studentów po 24.02.22

Czy zgadza się Pan/Pani z następującymi twierdzeniami?

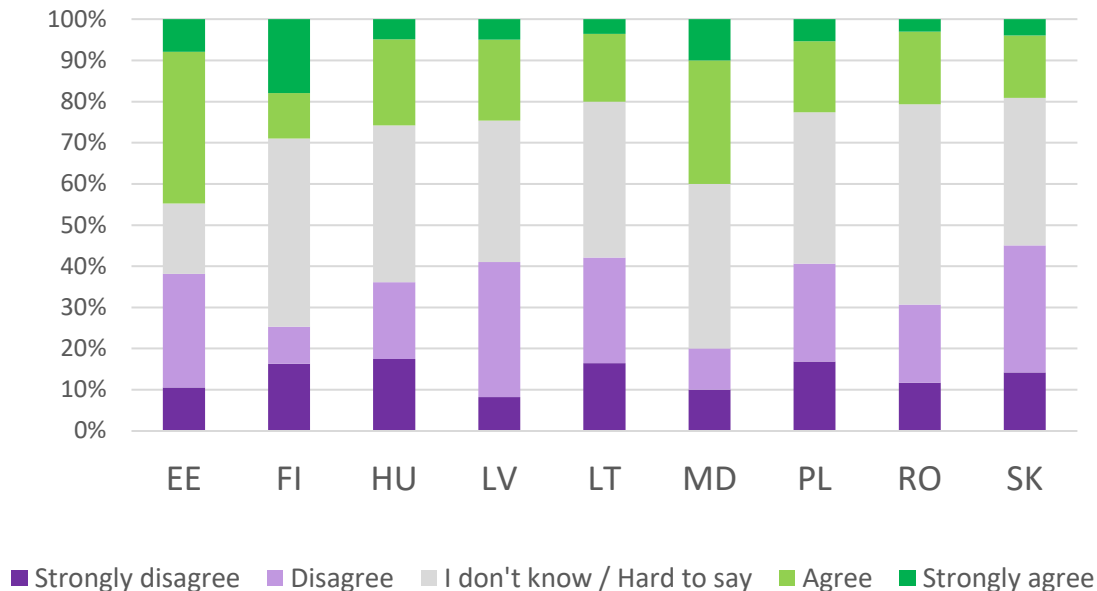
Od najbardziej do najmniej licznych wskazań (*raczej się zgadzam, zdecydowanie się zgadzam*)

Rosyjska inwazja na Ukrainę przyczyniła się do zmiany strategii rozwoju instytucji naukowej , w której pracuję.	21.3%
Rosyjska inwazja na Ukrainę spowodowała odwołanie istotnych dla mnie wydarzeń naukowych.	18.2%
W wyniku rosyjskiej inwazji na Ukrainę pojawiły się nowe możliwości współpracy naukowej z zagranicznymi ośrodkami naukowymi	17.4%
Rosyjska inwazja na Ukrainę spowodowała przeformułowanie mojego indywidualnego planu badawczego	13.3%
Rosyjska inwazja na Ukrainę spowodowała zmianę moich zainteresowań badawczych	12.8%
W wyniku rosyjskiej inwazji na Ukrainę pojawiły się nowe możliwości współpracy naukowej z innymi krajowymi ośrodkami naukowymi	12.7%
W wyniku rosyjskiej inwazji na Ukrainę zmieniłem treść prowadzonych przeze mnie zajęć dydaktycznych	10.6%
Rosyjska inwazja na Ukrainę utrudniła realizację moich badań terenowych	10.4%
Rosyjska inwazja na Ukrainę spowodowała wstrzymanie realizowanych przeze mnie projektów naukowych	9.0%
Rosyjska inwazja na Ukrainę utrudniła mi dostęp do ważnej dla moich badań infrastruktury badawczej	8.9%
Rosyjska inwazja na Ukrainę utrudniła mi dostęp do archiwów	7.1%

Czy zgadza się Pan/Pani z twierdzeniem, że wojna będzie miała długofalowy wpływ na działalność naukowo-badawczą? (25%)

Zmienne objaśniające (independent variables)	Iloraz szans (odds ratio)		Błąd standardowy (odporny, grupowany na poziomie krajów)
Pozycja finansowa instytucji	0,81***		0,03
Prestiż instytucji	1,11		0,12
Liczba aplikacji kandydatów na studia	0,96		0,07
Jakość działalności badawczej	1,06		0,09
Jakość działalności dydaktycznej	0,85*		0,07
Pozycja w rankingach krajowych	1,14**		0,06
Pozycja w rankingach międzynarodowych	0,96		0,03
Współpraca z naukowcami z Ukrainy (w przeszłości)	1,86***		0,15
Aktualna współpraca z naukowcami z Ukrainy	1,33*		0,20
Współpraca z naukowcami z Rosji	1,97***		0,26
Współpraca z naukowcami z Białorusi	1,14		0,13
Intensywność współpracy międzynarodowej	1,30***		0,08
Zmienne kontrolne (control variables)			
Płeć		✓	
Rok urodzenia		✓	
Zamożność		✓	
Kraj (dummy)		✓	
Pseudo R ²		0,12	
Liczba obserwacji (N)		3 743	
Poziomy istotności statystycznej: *** p < 0,01; ** p < 0,05; * p < 0,1			

Czynniki związane z negatywnym wpływem rosyjskiej inwazji na Ukrainę na działalność badawczą respondentów

Wyniki regresji logistycznej.

Kodowanie zmiennej objaśnianej: 1 – wpływ negatywny lub zdecydowanie negatywny; 0 – brak wpływu, wpływ pozytywny, brak zdania.

Wnioski

- Prawie co trzeci respondent (22,5%) wskazał **negatywny lub bardzo negatywny** wpływ rosyjskiej inwazji na Ukrainę na swoją działalność badawczą.
- 25% badanych zgodziło się, że wojna będzie miała **długofalowy wpływ** na ich badania naukowe.
- Odnotowano **efekty pozytywne**, takie jak wzrost liczby studentów z Ukrainy czy nawiązanie nowych współprac badawczych.
- **Różnice między krajami** wynikają m.in. z intensywności działań edukacyjnych skierowanych do studentów z Ukrainy, Rosji i Białorusi oraz skali współpracy badawczej przed wybuchem wojny, co często wynika z powiązań historycznych
- **Współpraca z ukraińskimi naukowcami** uzależniona jest od specyficznych warunków w kraju dotkniętym konfliktem: z jednej strony od braku możliwości prowadzenia działalności naukowej na terenach objętych działaniami wojennymi i obowiązkowej mobilizacji wojskowej mężczyzn, z drugiej strony od wsparcia w ramach programów mających na celu integrację ukraińskiego środowiska akademickiego z europejską przestrzenią badawczą.
- Naukowcy bardziej zaangażowani we **współpracę międzynarodową** częściej doświadczają negatywnych skutków rosyjskiej inwazji na Ukrainę.
- Instytucje w gorszej kondycji finansowej są bardziej narażone na negatywne konsekwencje tego konfliktu. Zewnętrzny wstrząs, jakim jest wojna, może **pogłębiać nierówności w sektorze badań naukowych i szkolnictwa wyższego**, który w większości analizowanych krajów już wcześniej zmagał się z niedofinansowaniem, odpływem talentów (brain drain) czy spadkiem liczby kandydatów na studia.

Wnioski dla polityki

Obecne działania wspierające ukraińskich naukowców, studentów i instytucje powinny zostać uzupełnione o wsparcie skierowane do instytucji naukowych i edukacyjnych w krajach sąsiadujących z Ukrainą, Białorusią i Rosją.

Dedykowany fundusz interwencyjny w ramach budżetu badawczego UE dla instytucji szkolnictwa wyższego w państwach graniczących z Ukrainą, Białorusią i Rosją na:

- **przekierowanie współpracy** naukowej angażującej badaczy z regionów dotkniętych konfliktem lub/i których działalność przed wojną była w dużej mierze opierała się na współpracy z Rosją i Ukrainą;
- **instytucjonalne doradztwo strategiczne** w zakresie dostosowania agend badawczych, dydaktycznych oraz planów rozwojowych do nowego kontekstu geopolitycznego
- wsparcie naukowców, których **kariery zostały zakłócone** przez wojnę, np. poprzez programy mentorskie wspierające redefinicję zainteresowań badawczych, zmiany ścieżki zawodowej, utrzymanie ciągłości pracy naukowej;
- **projekty badawcze, współprace i wydarzenia naukowe będące pokłosiem wojny**, np. analiz dotyczących uchodźców wojennych, rozwoju regionów przygranicznych, bezpieczeństwa, odbudowę gospodarki ukraińskiej;
- **monitorowanie i ewaluację** wpływu inwazji na instytucje szkolnictwa wyższego i sektora badań naukowych.

Dalsze badania

- Analiza ilościowa zostanie pogłębiona poprzez uwzględnienie zmiennej dotyczącej odległości fizycznej respondenta od granicy.
- Około połowa respondentów udzieliła odpowiedzi na pytanie otwarte, w którym proszono o przykłady wpływu inwazji na nich samych oraz ich instytucje; średnia długość odpowiedzi wynosiła 55 słów.
- Pośredni wpływ wojny ilustruje sytuacja uczelni podlaskich. Decyzje władz krajowych o budowie zapory na granicy oraz zamknięciu przejścia granicznego, motywowane względami bezpieczeństwa, miały istotny wpływ na potencjał gospodarczy i sytuację demograficzną regionu, a także pogorszyły jego wizerunek w kraju i za granicą.

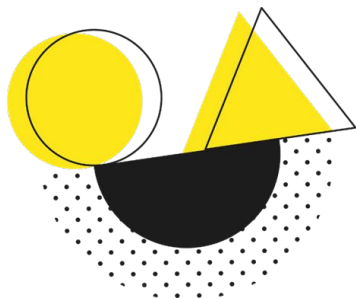

References

1. Benneworth, P. (2018). Universities and Regional Economic Development: Engaging with the Periphery. Routledge.
2. de Rassenfosse, G., Murovana, T., & Uhlbach, W.-H. (2023). The effects of war on Ukrainian research. Humanities and Social Sciences Communications, 10(1), Article 1. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-02346-x>
3. Fiialka, S. (2022). "Assessment of war effects on the publishing activity and scientific interests of Ukrainian scholars". Knowledge and Performance Management, 6(1), 27–37. Scopus. [https://doi.org/10.21511/kpm.06\(1\).2022.03](https://doi.org/10.21511/kpm.06(1).2022.03)
4. Ganguli, I., & Waldinger, F. (2023). War and Science in Ukraine. In Entrepreneurship and Innovation Policy and the Economy, volume 3. University of Chicago Press. <https://www.nber.org/books-and-chapters/entrepreneurship-and-innovation-policy-and-economy-volume-3/war-and-science-ukraine>
5. Gharaibeh, F. A., Ahmad, I., & Malkawi, R. (2023). Impact of the Russia-Ukraine War on Education and International Students. 25.
6. Kapsa, I., Lubik-Reczek, N., & Uściak, J. (2022). War in Ukraine from the Perspective of Polish and Slovak University Students. Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne, 75(null), 270–287.
7. Kushnir, I. (2023). 'It is more than just education. It's also a peace policy': (Re)imagining the mission of the European Higher Education Area in the context of the O'Neil, J. M., & Egan, J. (1992). Men's and women's gender role journeys: Metaphor for healing, transition, and transformation. In B. R. Wainrib (Ed.), Gender issues across the life cycle (pp. 107–123). New York: Springer.
8. Russian invasion of Ukraine. European Educational Research Journal. Scopus. <https://doi.org/10.1177/14749041231200927>
9. Kushnir, I., Milani, Z., & Mbah, M. F. (2023). UK higher education sector's response to the war in Ukraine. Journal of Applied Research in Higher Education, ahead-of-print(ahead-of-print). <https://doi.org/10.1108/JARHE-08-2023-0384>
10. Lopatina, H., Tsybuliak, N., Popova, A., Bohdanov, I., & Suchikova, Y. (2023). University without Walls: Experience of Berdyansk State Pedagogical University during the war. Problems and Perspectives in Management, 21(2), 4–14. Scopus. [https://doi.org/10.21511/ppm.21\(2-si\).2023.02](https://doi.org/10.21511/ppm.21(2-si).2023.02)
11. Makkonen, T., & Mitze, T. (2023). Geopolitical conflicts, sanctions and international knowledge flows: EU–Russia collaboration during the Ukraine crisis. The World Economy, 46(10), 2926–2949. <https://doi.org/10.1111/twec.13421>
12. Suchikova, Y., Tsybuliak, N., Lopatina, H., Shevchenko, L., & Popov, A. I. (2023). Science in times of crisis: How does the war affect the efficiency of Ukrainian scientists? Problems and Perspectives in Management, 21(1), 408–424. Scopus. [https://doi.org/10.21511/ppm.21\(1\).2023.35](https://doi.org/10.21511/ppm.21(1).2023.35)
13. Zakharova, O., & Prodanova, L. (2023). A university displaced twice: Irreversible and erroneous losses of human capital. Problems and Perspectives in Management, 21(2), 123–132. Scopus. [https://doi.org/10.21511/PPM.21\(2-SI\).2023.15](https://doi.org/10.21511/PPM.21(2-SI).2023.15)

ESSPIN

UNIVERSITY
OF WARSAW

Funded by
the European Union